

บทที่ ๓

การนำหลักสังคหัตถธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาล ตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

การศึกษาความสำคัญของการนำหลักสังคหัตถธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ หลักสังคหัตถธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ประโยชน์ของหลักสังคหัตถธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ การนำหลักสังคหัตถธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาล ตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๑ ความสำคัญของการนำหลักสังคหัตถธรรมในการปฏิบัติหน้าที่

๓.๑.๑ ความสำคัญของสังคหัตถธรรม

หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาท ในแง่ของการมีมิตรสหายหรือบริวารที่ดีจริง พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของการมีมิตรสหายที่ดีไว้ในอุปัฏฐาสสูตรว่า “ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว”^๑ แต่การที่จะสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกัน เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารเรียกว่า หลักสังคหัตถ^๒ ซึ่งมีด้วยกัน ๔ ประการ คือ

๑) ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมา เช่น “ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก”^๓ “ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้”^๔ เป็นต้น ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้

๒) ปิยวาจา หรือ เปยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ดูดีมีจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิยวาจานี้มี

^๑ ส.ม. (ไทย) ๑๕/๕/๒.

^๒ อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๒.

^๓ ธรรมรักษา, พระไตรปิฎกฉบับสุภายิต, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๒),

^๔ ธรรมรักษา, พระไตรปิฎกฉบับสุภายิต, หน้า ๒๐๕.

ความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ จะต้องมีความรู้ในการใช้คำพูดอย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าหากใช้คำพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชนและประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้

๓) อัศตจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่ยากลำบาก ไม่เป็นคนนิ่งดูดายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ ในการผูกสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ เช่น เมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัยพิบัติต่างๆ ที่ประเทศสัมพันธ์มิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีหรือแสดงถึงความมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน

๔) สมนัดตดา ความมีคุณสมบัติสมอดันเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไป การคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและมีความสมอดันเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ

สรุปได้ว่าวิธีการทั้ง ๔ นี้ เมื่อปฏิบัติได้ ย่อมให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชนนั้นๆ ถ้าไม่มีหลักปฏิบัติเช่นนี้ ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของคนทั่วไป ข้อนี้บางท่านจึงเรียกว่า มนต์มหาเสน่ห์ เพราะทำให้คนเข้าไปนั่งในใจของผู้อื่น

๓.๒ หลักสังคหวัตถุธรรม ในการปฏิบัติหน้าที่

สังคหวัตถุ แปลว่า วิธีสงเคราะห์ หมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พึงง่าย ๆ สังคหวัตถุ ก็คือ เทคนิควิธีทำให้คนรักหรือมนต์ผูกใจคนนั่นเองมีทั้งหมดสี่ประการดังนี้

๑. ทาน คือการให้ได้แก่การเสียสละการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้แนะนำสั่งสอนการให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลสลดความเห็นแก่ตัวอาทิให้ทานได้ ๓ วิธีคืออามิสทานคือการให้สิ่งของ, วิทยาทานหรือธรรมทานคือการให้คำแนะนำหรือความรู้และอภัยทานคือการให้อภัยแก่บุคคลอื่นการให้ทานก็เพื่อลดความเห็นแก่ตัวเพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นรักตนเองเสมอ หากไม่รู้จักรักการให้ทานเพื่อลดความตระหนี่ เช่น การบริจาคทานแก่สมณะชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ขกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยการให้

สังคหวัตถุนี้ ในแง่ปฏิบัติ หมายถึง การเฉลี่ยหรือแบ่งให้จากส่วนที่คนมีอยู่ มิใช่ให้มากมายจนไม่เหลือ หรือให้จนผู้รับร่ำรวย จุดประสงค์เน้นที่การแสดงอัธยาศัยไมตรีมากกว่าความมากหรือน้อยของวัตถุที่ให้ เพราะฉะนั้น คนยากจนหรือคนที่มีวัตถุสิ่งของเล็กน้อยก็สามารถแบ่งปันให้ทานผู้อื่นได้ตามอัธยาศัยของตน เช่น การแบ่งปันอาหารให้เพื่อน แบ่งปันเครื่องเขียนให้เพื่อน

เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ การให้ พอให้แล้ว เขาได้สิ่งที่เขาต้องการ เขาก็จะมีความรักเราขึ้นมา การให้ทาน ไม่ได้หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของ หรือเรียกว่า อามิสทาน แต่เพียงอย่างเดียว ยังหมายรวมถึง การให้ความรู้เป็นทานด้วย ถ้าเป็นความรู้ทางโลก เรียกว่า วิทยาทาน ถ้าเป็นความรู้ทางธรรมก็เรียก ธรรมทาน นอกจากนี้ยังมีการให้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง นั่นก็คือ การให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน มีจิตเมตตา ปรารถนาดีต่อกันหรือเรียกว่าอภัยทาน คนเราอยู่ด้วยกัน ก็เป็นธรรมดา ที่จะต้องมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง ชัดใจกันบ้าง แต่เมื่อชัดใจกันแล้วก็ควรต้องมีการให้อภัยกัน ให้เรามองแต่ข้อดีของเขาเยอะๆ แล้วความไม่พอใจ ก็จะค่อย ๆ ลดลง จนหายไป เราก็จะมีแต่ความสุขใจ สบายใจ มีความรักความเมตตาที่พร้อมจะมอบให้กับทุกคนจะไปที่ไหนใคร ๆ ก็รัก การให้ทานเป็นหลักสำคัญที่ผู้ครองเรือนไม่ควรละเลย เพราะอันคนเราพอใจรักใคร่กัน หรือนับถือในกันนั้น ในเบื้องต้นจำต้องหว่านทานลงก่อน ทานนี้ถ้าเปรียบเทียบ ก็เป็นเหมือนสะพาน หรือเป็นสื่อสายในอันที่จะจงใจของผู้คนให้นิยมชมเชย อยากผูกมิตรไมตรี และเป็นวิถีสัมพันธไมตรีให้ยืนนาน ในหมู่ชนผู้อยู่ใกล้ชิดเคียงกัน อันเราจะปฏิเสธว่า มิต้องการความช่วยเหลือจากใครนั้น ย่อมไม่ได้ คงมีบางคราวที่เราจำต้องพึ่งคนอื่น เพื่อช่วยเหลือกิจการงาน ก็แต่ว่า ใครเล่าจะช่วยเหลือเรา ในเมื่อเรามีได้ทำบุญทำคุณแก่เขา ทางใดเล่าจะประเสริฐเท่าหว่านทานโดยสละให้ปันตามสมควรในระหว่างครอบครัว ถ้าผู้เป็นพ่อบ้านแม่บ้าน ตระหนี่เหนียวแน่นไม่เจือจานแก่บริวารของตน ก็ยากที่จะทำให้บริวารของตนนิยมนับถือใครได้ ต่อเมื่อได้บำเพ็ญทาน ให้ปันโดยควรแก่เหตุการณ์นั้น ความนิยมนับถือก็เกิดขึ้น ทานจึงเป็นหลักอันหนึ่งซึ่งผู้ครองเรือนควรคำนึงไว้ ในการปฏิบัติงานนั้นอาจ

ให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึงการให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ได้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจนี้สำคัญมากในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า "เพื่อนแท้คือเพื่อนที่ช่วยในยามตกยาก"การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนก็จัดเข้าในอามิสทาน

ข. วิทยาทานหรือธรรมทาน หมายถึงการให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนานุเคราะห์หรือส่งไปศึกษาและดูงาน

ค. อภัยทาน หมายถึงการให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมาและมีคนสนองงานเพิ่ม ขึ้นอีกคนหนึ่ง มีภาษิตจีนว่า "มีมิตร ๕๐๐ คน นับว่ายังไม่พอกินไป มีศัตรู ๑ คนนับว่ามากเกินไป" อับราฮัม ลินคอล์นกล่าวว่า "วิธีทำลายศัตรูที่ดี

ที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร" เราจะทำอย่างนั้นได้ ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย^{๕๖}

ไพโรพ ถนัดคำ ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหวัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่
ด้านทนายว่า บุคลากรเทศบาลนั้น หากปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ให้บริการประชาชนอย่างขยัน
ขันแข็ง มีจิตสำนึกในหน้าที่ ย่อมได้รับความรักความห่วงใยจากพี่น้องประชาชน บุคลากรเทศบาล
จะต้องใช้ทนายในการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างมาก เพราะทนายเป็นการเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การ
แบ่งปันช่วยเหลือกัน การแสดงอหิยาชัยไมตรีของผู้บริหารเทศบาล กับ บุคลากรของเทศบาลจึงถือ
ว่าสำคัญ สำหรับการที่จะพัฒนาองค์กรให้เจริญ ให้ทนายกับทุกคนตามอัธยาศัยของตน การให้ความรู้
เป็นทนายด้วยเช่นกันการให้ทนายยังเป็น คุณธรรมที่จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว สิ่ง
ที่ควรคำนึงอยู่เสมอ ว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจริงยั่งยืน

ในเบื้องต้นจำต้องหว่านทานลงก่อน ทานนี้ถ้าเปรียบเทียบ ก็เป็นเหมือนสะพาน หรือ
เป็นสื่อสายในอันที่จะจงใจของผู้คนให้นิยมชมเชย อยากผูกมิตรไมตรี และเป็นวิถีสัมพันธไมตรีให้
ยืนนาน ในหมู่มนุษย์อยู่ใกล้เคียงกัน การให้ทานต่อทั้งสองฝ่าย การให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน มี
จิตเมตตา ปราปรณาดีต่อกัน ก็จะมีแต่ความสุขใจ สบายใจ มีความรักความเมตตาที่พร้อมจะมอบ
ให้กับทุกคนจะไปที่ไหนใคร ๆ ก็รัก

การให้บริการประชาชนเป็นนโยบายที่สำคัญของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน เป็น
ภารกิจที่สำคัญทางด้านการตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนที่ขอรับ
บริการภายใต้ระเบียบและข้อบังคับที่เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน กำหนดไว้ ในปัจจุบันนี้
เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน ได้เร่งรัดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆและปรับปรุงการบริการประชาชนใน
รูปแบบต่าง ๆ การบริการประชาชนจึงเป็นหนึ่งในปรับปรุงการบริการประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ
การบริการประชาชนจึงเป็นหนึ่งใน ภารกิจการ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้
ประชาชนได้รับบริการที่สะดวกทั่วถึง และเป็นการประสานเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีใน
ระหว่างประชาชนกับบุคลากรทางเทศบาล และ ยังหาวิธีให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ ให้มีความสุขกับ
การทำงาน ท่วมเทในงาน จึงสร้างเงื่อนไขหรือสิ่งตอบแทนขึ้นมาในรูปแบบต่างๆ เช่น
ค่าตอบแทน เงินเดือน สวัสดิการ การศึกษา การท่องเที่ยว เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับ
บุคลากร^{๕๗}

^{๕๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , **พุทธวิธีการบริหาร** , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๕) , หน้า ๗๐-๗๕.

^{๕๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , **พุทธวิธีการบริหาร** , หน้า ๗๐-๗๕.

^{๕๘} สัมภาษณ์ ไพโรพ ถนัดคำ, เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภอจตุรพักตรพิมาน, จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ๔ มกราคม ๒๕๕๖.

๒. ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาได้ คำพูดมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) คำพูดที่พูดออกไปแล้วคนฟังเกลียด เช่น คำหยาบ คำด่า คำประชด คำกระทบกระเทียบ คำแค้นคำสบถเป็นต้นคำพูดเหล่านี้เรียกว่า "อัปปิยวาจา"

(๒) คำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัครสมานไมตรี เป็นต้น

คำพูดนี้มีความสำคัญมากจะทำให้คนรักเราหรือเกลียดเราก็ได้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักการพูดไว้ดังนี้

(๑) ต้องเป็นคำจริง

(๒) เป็นคำสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน

(๓) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์

(๔) พูดด้วยจิตเมตตา

(๕) พูดถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่^๔

นอกจากการพูดจาไพเราะแล้ว จะต้องมีความเสียงด้วย เช่น มีกรับ มีกะ นี่เป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับคนพูดได้เยอะเลย คำพูดที่ไพเราะมีความเสียงนั้นก็เหมือนทองหยอดที่มีจะงอย หน่อยๆ ก็เหมือนถ้อยคำที่ไพเราะ ๆ เมื่อพูดไปแล้ว คำพูดก็หวาน มีความเสียงเหนียวใจคนให้มาติดอยู่ที่เราหากเรามีความจำเป็นที่จะต้องเตือนผู้อื่นก็พอมีวิธีการเตือนดังนี้

(๑) เลือกจังหวะให้เหมาะสม ดูเวลาและอารมณ์ให้ดี

(๒) ชมก่อนแล้วค่อยติ

(๓) ยิ้มก่อนติ

(๔) ต้องเป็นเรื่องจริง

(๕) เป็นเรื่องที่เกิดประโยชน์^๕

ซึ่งจะต้องทำให้ครบทั้ง ๕ ข้อ ถ้าไม่ครบก็อาจทำให้โกรธกันก็ได้สำหรับผู้ถูกเตือน ไม่ว่าเขาจะเตือนผิดหรือถูก ก็ให้รับขอบคุณเพราะนั่นแสดงว่า เขารักเราจริง ถ้าไม่รักจริงจะไม่กล้าเตือน ถ้าใครทำได้แบบนี้ จะเป็นคนมีเสน่ห์อย่างยิ่ง อยู่ที่ไหนก็จะมีแต่คนรักแล้วจะรักกันยึดอีกด้วย

^๔ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ป.ธ. ๘ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, วัดราชโอรสาราม, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐ - ๒๔.

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ป.ธ. ๘ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, หน้า ๒๐ - ๒๔.

เพราะว่าเป็นคนไม่มีทฐิมานะ การให้วัตถุสิ่งของในข้อ ๑ นั้นเรายังต้องลงทุนไปซื้อหามา แต่ข้อ ๒ ปิยวาจา^{๙๙} เป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุน ไม่เสียเงินเลยซักบาท แค่เราให้ความสำคัญในการพูด ปรับให้พอดี พอเหมาะพอเจาะ ก็จะเกิดคุณค่า ผู้ครองเรือนแม้ทำทานให้บริบูรณ์แล้ว ก็เป็นทุนสามารถให้สงเคราะห์อนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน และเป็นเครื่องสมานไมตรีได้อยู่ แต่ถ้าหากว่า การเจรจาปราศรัยยังไม่เป็นไปเพราะแล้วก็ยากจะสมานใจให้รักใคร่ได้นาน เพราะวาทะก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญอันคนเราจะดีหรือเสีย เหตุเพราะวาทะก็มี การพูดดีย่อมเป็นศรีแก่ตน การพูดชั่วย่อมเป็นภัยแก่ตน วาจาดีท่านสรรเสริญว่าเป็นอุดมมงคล อันการพูดเราอย่าคิดว่าง่าย แท้จริงใครๆ ก็พูดได้ แต่การที่จะพูดให้คนพอใจนั้นยากอยู่ การใช้คน ถ้าเราพูดจาหยาบคายใส่เขาแล้ว ก็ยากที่จะใช้เขาได้ ถึงจะทำให้ดี โดยฝืนใจทำให้ และก็รับรองไม่ได้ว่าจักเป็นภัยแก่เราหรือไม่ การพูดจาไพเราะ ไม่เพียงนำความปรารถนาให้แก่อื่น ถึงผู้พูด แม้พูดไปแล้วก็ชื่นใจ ยิ่งในครัวเรือนกันแล้ว ย่อมเป็นสำคัญ พ่อบ้านแม่บ้านจะประสานสามัคคีแห่งลูกหลานให้เป็นไปโดยมั่นคงก็ดี ให้นิยมนักใคร่ดี หรือในส่วนลูกหลานจักปรองดองกันก็ดี จำต้องพูดจาไพเราะต่อกัน โดยผู้อยู่ในตำแหน่งที่ ก็เรียกพี่ อาก็เรียกอาและจ๊ะ จำ ค่ะตามควร การพูดจาไพเราะเป็นหลักอันหนึ่งที่ผู้ครองเรือน ไม่ควรละเว้น

อดุลย์ สุนทวง ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่

ด้านปิยวาจาว่า การใช้ปิยวาจาต่อหน้าที่ ผู้บริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัดในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน การพูดต่อผู้อื่นต้องเป็นคำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสามัคคี สมานไมตรีทั้งสองฝ่าย การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาทะนั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาต่อสังคม เป็นคู่สนทนาที่ดี การแสดงตนเป็นคู่สนทนาที่ดีของเพื่อนร่วมงานนั้น อาจโดยทำตัวเป็นผู้ฟังที่ดี ปล่อยให้ฝ่ายได้พูดคุยตามความต้องการของเขา ทั้งนี้โดยต้องฟังอย่างตั้งใจฟังเพื่อให้จับใจความได้และตอบสนองตอบคำพูดของคู่สนทนา ไม่ขัดจังหวะ ไม่ขัดคอ ซึ่งน่าจะช่วยให้ผู้พูดมีความสุข แต่ควรระวัง งดการพูดเสริมเมื่อมีการนิทนาบบุคคลที่สาม เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อไป ^{๑๐}

โชติ จิระวิวัฒน์เสถียร ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านปิยวาจาว่า ถ้าเราใช้คำสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวานพูดถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่ คำพูดนี้มีความสำคัญมากจะทำให้คนรักเราหรือเกลียดเราก็ได้ การพูดก็จะต้องมีหางเสียงด้วย เช่น มีครับ มีค่ะ นี่เป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับคนพูดได้เยอะเลย เลือกจังหวะให้เหมาะสม ดูเวลาและอารมณ์ให้ดีทั้งสองฝ่าย พูดด้วยจิตเมตตา ถ้อยคำที่ไพเราะๆ เมื่อพูดไปแล้ว คำพูดก็หวาน มีหางเสียงเหนียว

^{๑๐} สัมภาษณ์ อดุลย์ สุนทวง, เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภोजตุรพักตรพิมาน, จังหวัดร้อยเอ็ด, ๕ มกราคม ๒๕๕๖.

ใจคนให้มาติดอยู่ที่เราชมก่อนแล้วค่อยติ ยืมก่อนติหรือการประสานงานกับสังคมทั่วไป การเจรจาสนทนาคด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวานนุ่มนวล ไพเราะผู้ฟังกันแล้วสบายหู ทำให้ผู้ฟังเกิดความรัก ศรัทธาอยากคบค้าสมาคมด้วย คำไพเราะอ่อนหวาน เป็นคำพูดที่ใคร ๆ ก็ชอบก็รัก ที่น่ารักน่าชอบใจของคนทั่วไป ถึงจะมีมันต์เสน่ห์ที่น่ารัก ผูกจิตผูกใจคน พูดคำสัตย์คำจริงไม่ยุยงให้คนแตกร้างกัน เพราะหวังดีจะพูดเฉพาะเรื่องที่มีประโยชน์ ที่จะสมานความสามัคคีระหว่างกัน^{๑๑}

๓. **อัตตจริยา** หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อย่างคำพังเพยที่ว่า "อยู่บ้านท่านอย่างนึ่งดูดาบ ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น" หรือ "อยู่ก็ให้เขาไว้ใจไปก็ให้เขาคิดถึง" คนที่ไม่นึ่งดูดาบมีอะไรพอจะช่วยเหลือคนอื่น และสังคมได้ก็เอาใจใส่ชวนช่วยช่วยเหลือตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "คนทำหมุ่คณะให้ดังงาม" อยู่ที่ไหนก็สร้างความสำเร็จที่นั่น คือเราจะต้องฝึกตัวของเราเองให้เป็นคนมีประโยชน์ เพราะถ้าคนไหนเป็นคนที่มีประโยชน์ คนๆ นั้นจะเป็นที่รักของคนอื่น ใครๆ ก็อยากเข้าใกล้ วิธีทำให้เราเป็นคนมีประโยชน์ ก็ทำได้ การหมั่นปรับปรุง พัฒนาความรู้ ความสามารถของเราให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และต้องต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมด้วย เพราะเราจะเป็นคนเก่ง อย่างเดียวไม่พอแต่ต้องเป็นคนดีด้วย เมื่อเราฝึกตัวเองให้เป็นคนมีประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างประโยชน์ให้ กับคนอื่นด้วยการให้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจไมตรีต่อกัน เห็นอะไรช่วยได้ ก็ช่วยไม่นึ่งเฉยดูดาบ ก็จะเป็นที่รักของคนทั่วไปแม้แต่ในสังคมที่ถูกยกย่องให้เกียรติยอมเป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่หมู่ชนนั้นๆ เพราะฉะนั้นเมื่อเราอยู่ที่ใด เราควรทำตัวให้เกิดประโยชน์ บุคคลใดก็ตามเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ บุคคลนั้น จะเป็นบุคคลที่น่ารักน่าเข้าใกล้ วิธีทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำสิ่งที่เป็ประโยชน์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

อนันต์ศักดิ์ ผลินยศ ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านอัตตจริยาว่า การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมนั้น จำเป็นต้องมีความเสียสละ คือยอมเสียสละความเห็นแก่ตัว ยอมเสียสละส่วนที่เป็นประโยชน์ของตนบางประการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมช่วยเหลือชวนช่วยในกิจการงานบางอย่างในบ้านเมืองเรา เข้าร่วมสร้างถนนหนทาง ขุดน้ำบ่อ ก่อศาลา เข้าร่วมเป็นกรรมการงานสาธารณสุขต่าง ๆ ช่วยงานเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ช่วยงานญาติพี่น้อง

^{๑๑} สัมภาษณ์ โชติ จิระวิวัฒน์เสถียร , เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภอดุสิตจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด, ๕ มกราคม ๒๕๕๖ .

น้อง มีความปรารถนาดีเอาใจช่วยผู้อื่นในการทำกิจการงานเขาชนิดต้องคิดใจเขาใจเรา เช่น อยู่ใกล้เคียงกัน เพื่อนคนหนึ่งต้องการจะทำลายประโยชน์เขา ถ้าเพื่อนร่วมงานเขาจะทำงาน แต่บังเอิญ มีเพื่อนคนอื่นที่จะทำงานได้รับความสะดวก เราก็ควรจะชวนเพื่อนที่มาคุยนั้นออกไปคุยที่อื่น^๒

ส.อ.หญิงสุวรรณ ภูทอง ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านอรรถจริยาว่า การกระทำหรือประพฤติดั้งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายเอาการประพฤติดนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวมมีการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก อุทิศตนบริการรับใช้ ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสังคม สงเคราะห์ผู้คนโดยการกระทำหรือประพฤติดั้งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้คนทางกาย วาจา และทางใจ ผู้มีน้ำใจช่วยเหลือกิจการงานผู้อื่นแก่ส่วนรวม ย่อมเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของผู้คนทั่วไป และเป็นอันหนึ่งอันเดียว แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล ชักชวนให้ทำดี ละชั่วทางใจ เช่น มีความปรารถนาดีเอาใจช่วยผู้อื่นในการทำกิจการงานเขาชนิดต้องคิดใจเขาใจเรา นอกจากช่วยเหลือกิจการงานของผู้อื่นแล้ว ตัวเองจะต้องรู้หน้าที่ของตัวเองดี และทำให้สมบูรณ์ด้วย บำเพ็ญประโยชน์ในหน้าที่นั้น ๆ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ การงานจะไม่ได้ก้าวถอยกัน เหตุที่สังคมวุ่นวายมักมีอะไรยุ่ง ๆ อยู่เสมอนั้น สาเหตุที่สำคัญสาเหตุหนึ่งก็เพราะขาดอรรถจริยานี้เอง ไม่พยายามทำหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงไป แต่คอยเพ่งเล็งในเรื่องของผู้อื่นหรืออยู่ในเรื่องของผู้อื่นนั่นเอง^๓

๔. สمانัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย ๒ ประการ คือ

(๑) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

(๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

เป็นพี่เป็นน้อง เป็นพ่อแม่ลูก เป็นสามีภรรยา เราก็วางตัวให้เหมาะสม พอติดตามนั้น อย่างแรกเลย ก็มีฐานะเป็นลูกศิษย์ที่รักของคุณครู เป็นลูกที่น่ารัก ของคุณพ่อคุณแม่ ถ้าใครมีพี่ เราก็มีฐานะเป็นน้อง จะเห็นได้ว่า แต่ละคนก็จะมี หลายฐานะในตัวเอง ดังนั้น เราจะต้องศึกษาว่า ในแต่ละ

^๒ สัมภาษณ์ อนันต์ศักดิ์ พลินยศ, เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภอจตุรพักตรพิมาน, จังหวัดร้อยเอ็ด, ๕ มกราคม ๒๕๕๖.

^๓ สัมภาษณ์ ส.อ.หญิงสุวรรณ ภูทอง, เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภอจตุรพักตรพิมาน, จังหวัดร้อยเอ็ด, ๕ มกราคม ๒๕๕๖.

ฐานะที่เราเป็นอยู่ มีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อศึกษาแล้วก็ต้อง ปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ถ้าทำได้ เช่นนี้ เราจะเป็นที่รักของคนรอบข้าง แต่ถ้าใครเป็นโจรอยู่ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะต้องวางตัวให้ สมกับที่เป็นโจร อันนี้ไม่ถือว่าสมานัตตตา เพราะสมานัตตตายังหมายรวมถึงการทำตนให้สมกับที่ เป็นคน ก็คือ การปฏิบัติตนให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ นอกจากนี้ เราจะต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอ ปลายด้วยคือ เราเคยวางตัวกับคนอื่นในทางที่ดีอย่างไร เราก็ยังคงปฏิบัติอย่างนั้นไม่เปลี่ยน แม้ว่าเรา จะได้ดิบได้ดีแล้ว เราก็ไม่ลืมตัว หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี เราก็แสดงออกให้เขารับรู้ว่ามี ความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ไม่คิดกลั่นแกล้งใส่ร้ายป้ายสีเขา ถ้าใครทำได้อย่างนี้ รับรองว่า ไม่ว่าจะ อย่างไรก็จะเป็นที่รักไปถึงนั้น จะเห็นได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมะ ที่สำคัญมากเป็น วิธีการครองใจคนชั้นเยี่ยม คุณธรรม ๔ อย่างนี้ มีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นน่ารักใคร่ น่าเคารพนับถือ และน่าเคารพบูชา สามารถเป็นผู้นำปกครองคนได้ กล่าวคือ คนเราเมื่อมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็น แก่ตัว รู้จักเสียสละ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ทั้งด้วยสิ่งของและให้คำแนะนำสั่งสอนจะพูดจาสิ่ง ใดก็พูดจาแต่คำสุภาพอ่อนหวานสมานสามัคคี รู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมยึด เอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่แสดงอาการขึ้นลงตามกระแสโลก ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนทั่วไป ทำได้อย่างนี้ย่อมจะทำให้คนอื่นนิยมนับถือ เชื่อถือถ้อยคำที่พูดด้วย เหตุผล

สวัสดี อินธิแสง ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหวัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่
ด้านสมานัตตตาว่า การใช้สมานัตตตาต่อหน้าที่ วางตัวเหมาะสมกับฐานะที่ควรจะเป็นและที่ตนเอง เป็น เช่นเป็นอาจารย์ เป็นข้าราชการก็ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่สมเกียรติ ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง ไม่ใช่ว่าลงไปเล่นหัวกับนักศึกษาหรือคนงานภารโรงหรือเป็นเพื่อนกันก็ต้องวางตัวให้ เหมาะสมกับตัวเองอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ใช่ว่าเคยเป็นเพื่อนฝูงกันมาก่อน พอได้ดีหน่อยก็เบ่ง ไล่ทำเป็นไม่รู้จักรัน จะต้องไม่ลืมเพื่อนฝูงแม้ตัวเองจะได้ดี การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อ นักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มี ทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข” นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสีย ตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตาม ลำพัง การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความขยัน แม้ว่าเขาอาจจะมีความประพฤติส่วนตัวไม่ค่อยดี เท่าไรก็ตาม ถ้าเรารู้จักใช้วิจารณ์ญาณเลือกสรรแล้ว จะเป็นประโยชน์กับตัวเรา เราก็เข้ากับเขาได้ และเขาก็เข้ากับเราได้ ความรักความเข้าใจกันก็เกิดขึ้น จะสามารถผูกใจคนอื่นได้^{๕๔}

^{๕๔} สัมภาษณ์ สวัสดี อินธิแสง, เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภोजตุรพักตรพิมาน, จังหวัด ร้อยเอ็ด, ๕ มกราคม ๒๕๕๖

กฤตบวรวิทย์ ศรีโยธี ให้สัมภาษณ์การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติ

หน้าที่ ด้านสมานัตตว่า การทำตนเสมอดันเสมอปลาย ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้า ครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอดันเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอเหมือนกันต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ให้ความเสมอภาค ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญห เพื่อประโยชน์ของสังคม^{๕๕}

สังคหัตถุ ๔ ประการดังกล่าวมาแล้ว อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

- (๑) ช่วยให้ผู้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
- (๒) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจสมานไมตรีระหว่างกัน
- (๓) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ

(๔) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่ และดำเนินไปได้ด้วยดี

- (๕) ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม

แนวปฏิบัติที่สำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้อื่น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานด้วยกันมีดังนี้^{๕๖}

๑. ให้ความสนใจเพื่อนร่วมงาน คือบุคคลส่วนใหญ่ชอบให้ผู้อื่นสนใจ ดังนั้น จึงควรให้ความสนใจเพื่อนร่วมงานโดยการทักทายปราศรัย ถามในสิ่งดี ๆ ของเพื่อนร่วมงาน เช่น ผลงานที่ได้รับความสำเร็จ ครอบครัวที่อบอุ่น ลูก ๆ ที่เจริญก้าวหน้า ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้เพื่อนร่วมงานรู้สึกพอใจและเป็นสุข

๒. ยิ้มแย้ม คือการยิ้มของบุคคลที่ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง มักแสดงให้เห็นถึงความนิยมนิยม ชื่นชอบ รักใคร่ จึงเห็นได้ว่าการยิ้มเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสัมพันธภาพโดยไม่จำกัดสถานะ เชื้อชาติ เพศ หรือวัย แต่ขณะเดียวกันก็ควรใช้การยิ้มให้เหมาะสมกับกาลเทศะด้วย ถ้ายิ้มผิด

^{๕๕} สัมภาษณ์ กฤตบวรวิทย์ ศรีโยธี, เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, อำเภोजตุรพักตรพิมาน, จังหวัดร้อยเอ็ด, ๕ มกราคม ๒๕๕๖.

^{๕๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, วัชรสารธรรม, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐ - ๒๔.

เวลาผิดที่ก็อาจทำลายความสัมพันธ์กันได้ เช่น เพื่อนกำลังมีความทุกข์แต่เรายิ้ม เพื่อนกำลังถูกสั่งพักงาน เราก็อยิ้มกับคำสั่งนั้น เช่นนี้เรียกว่ายิ้มผิดเวลา

๓. แสดงการจำได้ วิธีการแสดงการจำได้ เช่น จำชื่อ จำเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ดีๆ ที่เคยเกี่ยวข้องกับ จำความสำเร็จที่เพื่อนได้รับ จำวันเกิด วันสมรสของเพื่อนได้ ฯลฯ ซึ่งเมื่อมีโอกาสก็ทักทายหรือคุยเรื่องเก่าที่เก็บไว้ในความทรงจำ หรืออวยพอบในโอกาสวันสำคัญ ซึ่งจะช่วยสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันได้มากขึ้น

๔. เป็นคู่สนทนาที่ดี การแสดงตนเป็นคู่สนทนาที่ดีของเพื่อนร่วมงานนั้น อาจโดยทำตัวเป็นผู้ฟังที่ดี ปล่อยให้ฝ่ายได้พูดคุยตามความต้องการของเขา ทั้งนี้โดยต้องฟังอย่างตั้งใจฟัง เพื่อให้จับใจความได้และตอบสนองตอบคำพูดของคู่สนทนา ไม่ขัดจังหวะ ไม่ขัดคอ ซึ่งหน้าจะช่วยให้ผู้พูดมีความสุข แต่ควรระวัง งดการพูดเสริมเมื่อมีการนิทาบุคคลที่สาม เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อไป

๕. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น คือไม่ผูกขาดอยู่กับความคิดของตนเองข้างเดียว ผู้ที่ผูกขาดความคิดเห็นของตนมักเป็นคนที่ชอบเอาชนะเมื่อแสดงความคิดเห็น ถือเอาความเห็นของตนว่าสำคัญกว่าความเห็นของผู้อื่น มักโต้แย้งความเห็นของผู้อื่น ฯลฯ การแสดงต่อผู้อื่นโดยวิธีนี้มักทำให้ขาดเพื่อน ไม่มีใครอยากคบหาสมาคม หัวหน้านงานก็มักไม่ยอมมอบหมายงานให้ทำงานสำคัญ เพราะมีลักษณะ “เข้าที่ไหนดวงแตกที่นั่น” จึงควรทำในสิ่งตรงข้าม คือ พยายามรับฟังและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๖. แสดงการยอมรับนับถือผู้อื่นตามสถานภาพ ทั้งนี้เนื่องจากเพื่อนร่วมงานของเรานั้น บางคนมีอาวุโสด้านอายุ อาจสูงส่งด้วยชาติตระกูล อาจมีความรู้สูง อาจมีทักษะประสบการณ์เหนือผู้อื่น หรืออาจมีตำแหน่งงานเหนือใครอยู่บ้าง ผู้มีจิตใจสูง มีวุฒิภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ ควรให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนร่วมงานตามสถานภาพนั้นๆ หรืออย่างน้อยก็ยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมงาน

๗. แสดงความมีน้ำใจ ซึ่งการมีน้ำใจต่อผู้อื่น อาจแสดงออกได้หลายแนวทาง เช่นการเป็นผู้ให้ ให้ความรัก ให้ความห่วงใย แบ่งปัน ช่วยเหลือ ให้อภัย ให้อกำลังใจ คุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยซึ่งควรรักษาไว้ และแสดงต่อเพื่อนร่วมงานด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้สัมพันธ์ภาพเป็นไปด้วยดี

๘. แสดงความชื่นชมยินดี เนื่องจากเพื่อนร่วมงานแต่ละคนในหน่วยงาน มักมีวันพิเศษหรือเหตุการณ์สำคัญของชีวิตด้วยกันทั้งนั้น เช่น อาจจะเป็นวันรับรางวัลพิเศษ การได้เหรียญเชิดชูเกียรติ ฯลฯ ความพิเศษดังกล่าวเหล่านี้บุคคลควรหาโอกาสแสดงความชื่นชมยินดีต่อเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจ ซึ่งจัดว่าเป็นการแสดงน้ำใจให้ความสนใจ และยอมรับเพื่อนร่วมงานในความสำเร็จนั้นๆ ด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้อื่นในทางที่ดี สิ่งเหล่านี้จัดเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศทางจิตวิทยาที่ดีในที่ทำงาน ซึ่งจะเป็แรงกระตุ้นการสนองตอบที่ดีจากอีกฝ่ายหนึ่ง ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันมากขึ้นในหน่วยงาน หลักปฏิบัติดังกล่าวนี้ เมื่อพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่าตรงกับหลักสังคหวัตถุในคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรม ๔ ประการที่ใช้ปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน^{๓๓}

ผู้วิจัยสรุปหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

๑. ได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้นด้านการบริการ แสดงให้เห็นถึงจุดยืนที่ชัดเจนในด้านการให้บริการ ซึ่งได้ถูกปลูกฝังไปสู่ ตัวของบุคลากรทุกคน บุคลากรของสำนักงานเทศบาลยึดถือว่ากิจธุระของประชน คือ กิจธุระอันดับหนึ่ง ผลที่ตามมาย่อมเป็นการถือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล

๒. แผนทีวางไว้บรรลุผลตามที่ใ้วางไว้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การให้บริการด้านความพึงพอใจ ซึ่งเป็นการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของอาคารสถานที่กระบวนการจัดการ การพัฒนาตัวบุคลากรและการเสริมสร้างหลักคุณธรรม เทศบาลได้ถือปฏิบัติ

๓. ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคมจะเห็นได้จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างกิจกรรมหลายอย่างที่ผ่านมาไปด้วยดีเช่นกิจกรรมบวงสรวงพระพรหมก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ก็อาศัยการร่วมแรงร่วมใจของบุคลากรทุกคนโดยทุกคนทุกฝ่ายสามัคคีกัน ช่วยกันบริจาคเงิน หรือ สิ่งของที่นำมาจัดซ้่มจัดประกวดซ้่มของเทศบาล เป็นการแสดงความมีน้ำใจของบุคลากร

กล่าวโดยสรุปจากการปฏิบัติหน้าที่ เกิดจากการบริการ การร่วมแรงร่วมใจของบุคลากรเสียสละทรัพย์สินของแต่ละคน และการเสียสละเหล่านี้เกิดจากการนาหลักสังคหวัตถุธรรม ซึ่งถือเป็นหลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขเป็นเครื่องผูกใจคน ให้รู้จักการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและการรู้จักแบ่งปันทรัพย์ที่ตนเองมีอยู่ จึงถือเป็นการให้ทานที่ให้เป็นบุญ และทานที่ให้เป็นคุณประโยชน์ แต่การให้ก็ต้องอาศัยการพูดคุยกันเกิดขึ้น ถ้ามีการพูดจากันที่ไพเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจชวนให้เกิดความศรัทธาจึงทาให้เกิดการให้ขึ้นมาเพื่อเป็นประโยชน์ ดังนั้น สังคหวัตถุ ๔ จึงถือเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ที่ได้ถือปฏิบัติร่วมกันมาตลอดตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์มาจนถึงปัจจุบัน

^{๓๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, วัดราชโอรสาราม, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐ - ๒๔.

๓.๓ การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๓.๑. การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

๑. ประเภทของเทศบาล

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้กำหนดให้เทศบาลในประเทศไทยมีทั้งหมด ๓ ประเภท อันได้แก่ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล ซึ่งเทศบาลแต่ละประเภทก็มีลักษณะและองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไปดังมีรายละเอียดดังนี้

๑) เทศบาลนคร

เทศบาลนคร ได้แก่ ท้องถิ่นชุมนุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่ห้าหมื่นคนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่ของเทศบาลนคร (ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป) การจัดตั้งเทศบาลนครจะกระทำได้โดยการประกาศกระทรวงมหาดไทยโดยยกฐานะเป็นเทศบาลนคร^{๑๘}

เทศบาลนครประกอบไปด้วยสภาเทศบาลและคณะเทศมนตรี (หรือนายกเทศมนตรี) แล้วแต่กรณี โดยที่สภาเทศบาลมีสมาชิกสภาเทศบาลได้ ๒๔ คน^{๑๙} โดยมีรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกิน ๔ คน^{๒๐} นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้เทศบาลนครมีหน้าที่แตกต่างไปจากเทศบาลเมืองและเทศบาลตำบลอีกด้วย

๒) เทศบาลเมือง

เทศบาลเมือง ได้แก่ ท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดหรือท้องถิ่นชุมนุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่หนึ่งหมื่นคนขึ้นไปทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่ของเทศบาลเมืองการจัดตั้งเทศบาลเมืองจะกระทำได้โดยการประกาศกระทรวงมหาดไทยโดยยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง^{๒๑}

เทศบาลเมืองประกอบไปด้วยสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี โดยที่สภาเทศบาลมีสมาชิกสภาเทศบาลได้ ๑๘ คน^{๒๒} และมีรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกิน ๓ คน^{๒๓}

^{๑๘} มาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๑๙} มาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๒๐} มาตรา ๔๘ อัญญัติแห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๒๑} มาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๒๒} มาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๒๓} มาตรา ๔๘ อัญญัติแห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

๓) เทศบาลตำบล

เทศบาลตำบล ได้แก่ ท้องถิ่นซึ่งมีประกาศกระทรวงมหาดไทยยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล^{๒๔} (เทศบาลตำบลไม่ได้กำหนดจำนวนราษฎรในพื้นที่ไว้อย่างชัดเจนเหมือนกับเทศบาลเมืองและเทศบาลนคร) เทศบาลตำบลประกอบไปด้วยสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี โดยที่สภาเทศบาลมีสมาชิกสภาเทศบาลได้ ๑๒ คน^{๒๕} โดยมีรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกิน ๒ คน^{๒๖}

๒. บทบาทหน้าที่ของสภาเทศบาล และคณะเทศมนตรี/นายกเทศมนตรี

๑) หน้าที่ของสภาเทศบาล

สำหรับหน้าที่ของสภาเทศบาลโดยหลักการแล้ว มีสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

(๑) หน้าที่ในการเลือกฝ่ายบริหาร

(๒) หน้าที่ในการสะท้อนความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาล

(๓) หน้าที่ในการออกเทศบัญญัติ และ

(๔) หน้าที่ในการตรวจสอบและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร

สำหรับหน้าที่แรก คือ หน้าที่ในการเลือกตั้งฝ่ายบริหารนั้น สภาเทศบาลจะทำหน้าที่ในการเลือกนายกเทศมนตรี และเทศมนตรีด้วยเสียงข้างมากของสภาเทศบาล ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้จะมีในเทศบาลที่ใช้รูปแบบนายกเทศมนตรี เพราะหน้าที่ดังกล่าวนี้จะถูกกระทำโดยประชาชนในเขตเทศบาลแทน

หน้าที่ในประการที่สอง คือ หน้าที่ในการสะท้อนความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้น เป็นหน้าที่โดยทั่วไปของผู้แทนประชาชนอยู่แล้ว เช่น รับฟังปัญหา ความต้องการ ความเดือดร้อน ตลอดจนข้อร้องเรียนต่าง ๆ ของประชาชนในเทศบาล แล้วนำข้อเรียกร้องเหล่านั้นเสนอต่อฝ่ายบริหารให้ฝ่ายบริหารดำเนินการแก้ไขให้ หรือในบางเรื่องที่สามารถทำได้เอง สมาชิกสภาเทศบาลก็จะดำเนินการแก้ไขได้เลย หรือหากในบางเรื่องอยู่เกินขอบเขตอำนาจที่เทศบาลจะดำเนินการได้ สมาชิกสภาเทศบาลก็จะทำหน้าที่ในการประสานไปยังหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไป การดำเนินการเพื่อให้ฝ่ายบริหารกระทำตามข้อเรียกร้องของตนนั้น อาจกระทำได้ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การทำหนังสือยื่นแสดงปัญหาของประชาชนในเทศบาลผ่านไปยังนายกเทศมนตรี เป็นต้น และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของตนกับผู้มีอำนาจ ร้องขอให้ผู้มีอำนาจดำเนินการให้ เป็นต้น

หน้าที่ในประการที่สาม คือ หน้าที่ในการออกกฎหมายหรือเทศบัญญัติ หน้าที่นี้เป็นหน้าที่ที่ชัดเจนที่สุดในการทำงานของสภาเทศบาล กล่าวคือ สภาเทศบาลทำหน้าที่เป็นองค์กรทาง

^{๒๔} มาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๒๕} มาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

^{๒๖} มาตรา ๔๘ อัญญ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖

นิติบัญญัติในเทศบาล ทำหน้าที่ในการพิจารณา ถิ่นกรอง และอนุมัติกฎหมายต่าง ๆ ว่าควรบังคับใช้ในเขตเทศบาลหรือไม่ อย่างไร และเมื่อพิจารณากันอย่างรอบคอบแล้ว สมาชิกสภาเทศบาลจึงจะมีมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในร่างเทศบัญญัติเพื่อบังคับใช้เป็นเทศบัญญัติต่อไปหรือไม่ หน้าที่ในการนี้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา ๖๐ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่กำหนดว่า “เทศบาลมีอำนาจตราเทศบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อบทกฎหมาย...”

และหน้าที่ในการประการสุดท้าย คือ หน้าที่ในการตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของฝ่ายบริหารนั้น สภาเทศบาลมีวิธีการในการตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างน้อย ๓ วิธีได้แก่

๑.๑) การตั้งกระทู้ถามฝ่ายบริหารเพื่อให้ฝ่ายบริหารตอบกระทู้ที่ตนเห็นว่าเป็นปัญหา และให้ฝ่ายบริหารชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแนวทางเพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป ดังมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่กำหนดว่า “ในที่ประชุมสภาเทศบาล สมาชิกย่อมมีสิทธิตั้งกระทู้ถามนายกเทศมนตรี หรือรองเทศมนตรีในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่นายกเทศมนตรีหรือรองเทศมนตรีย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของเทศบาล”

๑.๒) การตรวจสอบการทำงานโดยคณะกรรมการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญของสภาเทศบาล คณะกรรมการสามัญและวิสามัญของสภาเทศบาล มีหน้าที่หลักในการกระทำการใด ๆ ตามที่สภามอบหมายให้ดำเนินการ เช่น สืบสวน สอบสวนข้อเท็จจริง ศึกษาถึงความเป็นไปได้ หรือลงไปเก็บข้อมูลในพื้นที่เทศบาล เป็นต้น และเมื่อได้ดำเนินการไปเช่นไร กรรมการดังกล่าวต้องรายงานผลการดำเนินงานนั้นให้สภาเทศบาลรับทราบด้วย

การดำเนินงานของคณะกรรมการในลักษณะเช่นนี้ ก็คือ การตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารในลักษณะหนึ่งด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น หากสภาเทศบาลไม่เห็นด้วยกับการทำงานของฝ่ายบริหาร สภาเทศบาลอาจจะตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาและพิจารณาว่าในประเด็นดังกล่าว ควรมีแนวทางในการตัดสินใจหรือดำเนินการอย่างไร ตลอดจนสามารถเรียกให้ฝ่ายบริหารมาชี้แจงว่าเหตุใดฝ่ายบริหารจึงตัดสินใจเช่นนั้น ซึ่งหากฝ่ายบริหารไม่สามารถชี้แจงให้คณะกรรมการดังกล่าวเข้าใจหรือไม่สามารถตอบคำถามได้อย่างกระจ่างชัดแล้ว ผลเสียย่อมเกิดแก่ตัวผู้บริหารเอง และอาจมีผลในการเลือกตั้งครั้งต่อไป มาตรา ๓๒ วรรค ๑ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้ให้อำนาจแก่สภาเทศบาลไว้โดยกำหนดว่า “สภาเทศบาลมีอำนาจเลือกสมาชิกสภาเทศบาลตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญของสภาเทศบาล และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญของสภาเทศบาล เพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาเทศบาล แล้วรายงานต่อสภาเทศบาล”

๑.๓) การเสนอเพื่อให้มีการออกเสียงประชามติในเขตเทศบาลการตรวจสอบการทำงานในประการนี้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายว่า“ในกรณีกิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของเทศบาลหรือประชาชนในท้องถิ่น สมาชิกสภาเทศบาลจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่หรือคณะเทศมนตรีอาจเสนอต่อประธานสภาเทศบาลเพื่อให้มีการออกเสียงประชามติในท้องถิ่นได้ และประกาศให้ประชาชนทราบ การออกเสียงประชามติต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการขอปรึกษาความเห็นของประชาชนว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกิจการสำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามวรรคหนึ่ง...”^{๒๗}

ซึ่งกฎหมายได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิเข้ามาช่วยฝ่ายบริหารตัดสินใจในประเด็นที่สำคัญต่อเทศบาลได้ง่ายขึ้น ซึ่งการให้ความเห็นของประชาชนนี้จะสามารถกระทำได้อีกต้องได้รับการเสนอจากสมาชิกสภาเทศบาลเสียก่อน

การรับฟังการแถลงนโยบายโดยไม่มีการลงมติ และ ผลการดำเนินงานของนายกเทศมนตรี

การตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของฝ่ายบริหารวิธีการหนึ่งก็คือ การฟังการแถลงนโยบายและผลการดำเนินงานของนายกเทศมนตรี ซึ่งวิธีการดังกล่าวแม้จะไม่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของฝ่ายบริหารมากนัก แต่ก็เป็วิธีการหนึ่งที่แสดงให้เห็นได้ว่าฝ่ายบริหารต้องทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมและตรวจสอบของสภาเทศบาลซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในเขตเทศบาล

ตามมาตรา ๔๘ ทศ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดไว้ว่า“ก่อนนายกเทศมนตรีเข้ารับหน้าที่ ให้ประธานสภาเทศบาลเรียกประชุมสภาเทศบาลเพื่อให้นายกเทศมนตรีแถลงนโยบายต่อสภาเทศบาล โดยไม่มีการลงมติ ทั้งนี้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี” “ให้นายกเทศมนตรีจัดทำรายงานแสดงผลการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภาเทศบาลเป็นประจำทุกปี”

การขอเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติความไว้วางใจ (เฉพาะเทศบาลในรูปแบบนายกเทศมนตรี)ในเรื่องการขอเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติความไว้วางใจ กฎหมายได้กำหนดรายละเอียดไว้ดังนี้“สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมสภาเทศบาลเพื่อให้นายกเทศมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในปัญหาอันเกี่ยวกับการบริหารราชการเทศบาลโดยไม่มีการลงมติ...”^{๒๘}

^{๒๗} มาตรา ๓๒ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๓

^{๒๘} มาตรา ๔๘ ทวาทศ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๓

๒)หน้าที่ของนายกเทศมนตรี และรองนายกเทศมนตรี ตามกฎหมายได้กำหนดหน้าที่ของนายกเทศมนตรีดังนี้^{๒๙}

(๑)กำหนดนโยบายโดยไม่ขัดต่อกฎหมายและรับผิดชอบในการบริหารราชการของเทศบาลให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เทศบัญญัติและนโยบาย

(๒) สั่ง อนุญาต และอนุมัติเกี่ยวกับราชการของเทศบาล

(๓) แต่งตั้งและถอดถอนรองนายกเทศมนตรี ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี และเลขานุการนายกเทศมนตรี

(๔) วางระเบียบเพื่อให้งานของเทศบาลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

(๕) รักษาการให้เป็นไปตามเทศบัญญัติ

(๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

ลักษณะการใช้อำนาจของนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงนี้แตกต่างจากการใช้อำนาจของนายกเทศมนตรีในรูปแบบคณะเทศมนตรีในสมัยก่อน กล่าวคือ นายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงมีลักษณะการใช้อำนาจที่เด็ดขาดกว่า และเป็นผู้ใช้อำนาจแต่เพียงคนเดียว ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจร่วมกับรองนายกเทศมนตรี ซึ่งสามารถสร้าง “ภาวะผู้นำ” ให้แก่นายกเทศมนตรีได้มากกว่านายกเทศมนตรีในรูปแบบคณะเทศมนตรี ที่นายกเทศมนตรีมาจากการเลือกของสภาเทศบาล

๓. โครงสร้างภายในของเทศบาล

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้กำหนดเรื่องโครงสร้างภายในของเทศบาลไว้อย่างกว้าง ๆ ดังนี้

(๑) สำนักงานปลัดเทศบาล

(๒) ส่วนราชการอื่นตามที่นายกเทศมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย

การกำหนดอำนาจหน้าที่ของสำนักปลัดเทศบาลและส่วนราชการอื่นในข้างต้น ให้เป็นไปตามที่นายกเทศมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย

นอกจากนี้ กระทรวงมหาดไทย โดยคณะกรรมการกลางเทศบาล (ก.ท.) ยังได้ประกาศกำหนดการแบ่งโครงสร้างส่วนราชการในเทศบาล ให้เทศบาลมีการแบ่งส่วนราชการดังต่อไปนี้^{๓๐}

(๑) สำนักปลัดเทศบาล

(๒) กองหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งประกอบด้วย

^{๒๙} มาตรา ๔๘ เดรส แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๓

^{๓๐} ประกาศกำหนดมาตรฐานทั่วไปเกี่ยวกับโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการ วิธีการบริหารและการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล และกิจการอื่นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในเทศบาล

(๒.๑) ส่วนราชการที่เป็นสำนักหรือกอง

- การคลัง
- การช่าง
- การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- การศึกษา
- วิชาการและแผนงาน
- การประปา
- การแพทย์
- การช่างสุขาภิบาล
- สวัสดิการสังคม

(๒.๒) หน่วยงานตรวจสอบภายใน

นอกจากนี้ในประกาศดังกล่าว ยังได้กำหนดรายละเอียดและหลักเกณฑ์ในการแบ่งส่วนราชการไว้เพิ่มเติม ดังนี้

ก. เทศบาลอาจเปลี่ยนแปลงส่วนราชการต่าง ๆ (ที่เป็นสำนักหรือกอง) ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสมของเทศบาล ทั้งนี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพนักงานเทศบาล (ก.ท.จ.) และต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของคณะกรรมการกลาง เทศบาลกำหนด (ก.กลางเทศบาล)

ข. สำนักปลัดเทศบาลมีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับราชการทั่วไปของเทศบาล และราชการที่มิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของสำนัก กอง หรือส่วนราชการใดในเทศบาล โดยเฉพาะ

ค. สำนัก กอง หรือ ส่วนราชการให้มีหน้าที่ตามที่เทศบาลกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพนักงานเทศบาล (ก.ท.จ.)

ง. การแบ่งส่วนราชการภายใน สำนักปลัด สำนัก กอง หรือส่วนราชการให้กำหนดเป็นประกาศเทศบาล โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการเทศบาล (ก.ท.จ.)

จ. การจัดตั้ง การปรับปรุง การรวมหรือยุบส่วนราชการ ให้เทศบาลพิจารณาเสนอความเห็นและพิจารณาอัตรากำลัง การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกันแล้วเสนอต่อคณะกรรมการพนักงานเทศบาล พิจารณาให้ความเห็นชอบ

๓.๔ การนำหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาล ตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการสัมภาษณ์การนำหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาล ตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

๑) ด้านทาน

๑. การนำไปใช้ด้านทานต่อหน้าที่ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของที่ดินมืออยู่เป็นสมบัติของตน โดยชอบธรรม ให้แก่ผู้อื่นที่ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นผู้เหมาะสมที่จะได้รับการสงเคราะห์ เมื่อเขาได้รับไปแล้วจะได้นำไปทำประโยชน์ได้เป็นการแบ่งปันให้โดยมิได้หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ให้เพื่อสงเคราะห์กันเท่านั้น

๒. การนำไปใช้ด้านทานต่อผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้อื่นให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับ และสังคมโดยรวม การให้ทานนี้อยู่ที่ไหนๆก็ทำได้ และไม่จำเป็นต้องเงิน เช่น การแบ่งของกินให้กับแม่บ้านที่ทำงาน หรือยาม เป็นต้น ข้อสำคัญ สิ่งทีบริจจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่น ควรเป็นสิ่งยังใช้ได้ มิใช่เป็นการกำจัดของเหลือใช้ที่หมดอายุ หมดคุณภาพให้ผู้อื่น ผลการให้ทานดังกล่าวจะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความปีติอิ่มเอิบใจ

๓. การนำไปใช้ด้านทานต่อทั้งสองฝ่าย สงเคราะห์กับหวังแต่ความดีงาม ต้องการแบ่งความสุขสมบูรณ์ของตนให้แก่ผู้อื่น ดังนั้น การให้ทานจึงนับว่าเป็นการเสียสละอย่างแท้จริง คือเสียสละความสุขของตนให้แก่คนอื่นด้วย หวังให้เขามีความสุขเช่นตนบ้าง เช่น การให้ทานแก่คนที่ยากจน หรือผู้ประสบภัย ฝ่ายที่เดือดร้อน

๔. การนำไปใช้ด้านทานต่อสังคมการเอื้อเฟื้อเกื้อหนุนกันและกัน ต่างฝ่ายต่างก็อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เสียสละของมวลสมาชิกของสังคมนั้น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องสมควร่าเสมอ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ ผู้มีสติปัญญา มีคุณธรรม จึงต้องมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเสียสละอย่างสูงเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน

๒) ด้านปิยวาจา

๑. การนำไปใช้ด้านปิยต่อหน้าที่ วาจาเจรจาที่อ่อนหวานนุ่มนวล ทั้งน้ำเสียงและท่วงทำนองหรือท่วงกิริยาที่สุภาพเรียบร้อย พูดแต่ถ้อยคำที่อ่อนหวานเหมาะสมแก่ฐานะของบุคคล คำพูดนี้นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะคนเราจะรู้เรื่องหรือเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้ก็เพราะอาศัยการพูด การพูดนับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ควรศึกษาและคนที่พูดดีเรียกว่า “มีทั้งศาสตร์และศิลป์”

๒. การนำไปใช้ด้านปิยวาจาต่อผู้อื่นให้คำแนะนำชี้แจงสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุมีผล มีหลักฐาน ชักจูงให้ประชาชนเกิดความสามัคคี ประองคอง เห็นอกเห็นใจเกื้อกูลกัน

๓. การนำไปใช้ด้านปียาจาต่อทั้งสองฝ่าย การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

๔. การนำไปใช้ด้านปียาจาต่อสังคม ยิ้มแย้ม คือการยิ้มของบุคคลที่ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง มักแสดงให้เห็นถึงความนิยมชมชื่น ชอบพอ รักใคร่ จึงเห็นได้ว่าการยิ้มเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสัมพันธภาพโดยไม่จำกัดสถานะ เชื้อชาติ เพศ หรือวัย แต่ขณะเดียวกันก็ควรใช้การยิ้มให้เหมาะสมกับกาลเทศะด้วย ถ้ายิ้มผิดเวลาผิดที่ก็อาจทำลายความสัมพันธ์กันได้ เช่น เพื่อนกำลังมีความทุกข์แต่เรายิ้ม เพื่อนกำลังถูกสั่งพักงาน เราก็อยิ้มกับคำสั่งนั้น เช่นนี้เรียกว่ายิ้มผิดเวลา

๓) ด้านอัตถจริยา

๑. การนำไปใช้ด้านอัตถจริยาต่อหน้าที่ที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน การตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมเดียวกัน เป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม การบริการชุมชน การทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นวัตถุหรือสิ่งของทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้”

๒. การนำไปใช้ด้านอัตถจริยาต่อผู้อื่นการบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์

๓. การนำไปใช้ด้านอัตถจริยาต่อทั้งสองฝ่าย วิธีทำให้เราเป็นคนมีประโยชน์ ก็ทำได้ การหมั่นปรับปรุง พัฒนาความรู้ ความสามารถของเราให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และต้องต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมด้วย เพราะเราจะเป็นคนเก่ง อย่างเดียวไม่พอแต่ต้องเป็นคนดีด้วย เมื่อเราฝึกตัวเองให้เป็นคนมีประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างประโยชน์ให้ กับคนอื่นด้วยการให้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจไมตรีต่อกัน เห็นอะไรช่วยได้ก็ช่วย ไม่นิ่งเฉยดูเฉย

๔. การนำไปใช้ด้านอัตถจริยาต่อสังคมการให้บริการประชาชนนั้น การบริการด้วยความเป็นกัลยาณมิตร มีความมุ่งมาดปรารถนา เต็มใจช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มความสามารถเมื่อปัญหาติดขัดหรือขัดข้องด้านเอกสาร ก็คิดหาวิธีแก้ไข ช่วยแก้ปัญหาให้ประชาชนได้รับการบริการที่ดี ประทับใจกลับไป ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ด้วยการตั้งทำงาน สมกับที่ประชาชนมีความไว้วางใจเลือกทีมงานมาทำงาน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถมีคุณธรรม เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นผู้บริหารที่ดีของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

๔) ด้านสมานัตตตา

๑. การนำไปใช้ด้านสมานัตตาดำเนินการที่ เมื่อประชาชนมีความเดือดร้อนในด้านปัจจัย ทั้งสี่ เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมานควรให้ความช่วยเหลือ การให้ทานอันเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ หรือเงินทุน เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๒. การนำไปใช้ด้านสมานัตตาดำเนินการที่ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมานเข้าไปช่วยในการแก้ไขปัญหา โดยให้ความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนทุกครั้ง

๓. การนำไปใช้ด้านสมานัตตาดำเนินการที่ ทั้งสองฝ่าย การเอาตัวเข้าไปสมาน การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย หนักแน่น ให้ความเสมอภาคกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบ ร่วมทุกข์ร่วมสุขช่วยเหลือเกื้อกูลกันแก้ปัญหา ช่วยกันคิดในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้ชุมชนและสังคมอยู่เย็นเป็นสุข

๔. การนำไปใช้ด้านสมานัตตาดำเนินการที่ สังคมการวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว เปลี่ยนแปลงง่ายและดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับประชาชนในการครองใจคนหรือทำให้คนรัก โปรดจำหลักสำคัญอันหนึ่งไว้ก่อนเป็นหลักทางด้านจิตใจ จะเรียกว่าจิตวิทยาในการครองใจคน คือ คนเราทุกคนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่มีความรู้สึกทางจิตใจอยู่อย่างหนึ่ง คือความรู้สึกอยากได้ ความรู้สึกอยากได้นี้มีด้วยกันทุกคน และมีประจำอยู่ทุกเวลา เว้นแต่เวลาหลับ ถ้าจะครองใจใครเขา สิ่งแรกที่สุดและสำคัญที่สุดที่ต้องทราบก็คือ ความอยากในใจของผู้อื่น คำว่าครองใจคนนั้นก็เปรียบเหมือนครองความอยากของคนนั่นเอง

สรุป การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเทศบาลนั้นมักถูกมองในแง่ลบ อันเกิดจากหลายสาเหตุ ซึ่งอาจเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความถูกต้องในสังคม ให้เกิดความสามัคคี โดยจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง เพื่อรักษาความสงบในบ้านเมือง หรืออาจเกิดจากพฤติกรรมส่วนตัวของบุคลากรเทศบาลอันเป็นสาเหตุที่ทำให้มีทั้งประชาชนที่รักใคร่และเกลียดชัง ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่จะต้องนำหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรักใคร่ นับถือจากคนรอบข้าง ซึ่ง สังคหวัตถุธรรมเป็นหลักธรรมยึดเหนี่ยวนำใจคนให้รักใคร่เอ็นดูทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีความสนิทสนมหรือรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน แต่เกิดจากการนำหลักสังคหวัตถุธรรมมาปรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และประเภทของการปฏิบัติหน้าที่ของตน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นการรักษาความถูกต้องในสังคม ความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และสังคมมีความสุขอันเป็นจุดมุ่งหมายของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด